

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

№2

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2025

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2025 йил, 2-сони

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎзР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

Бош муҳаррир

ўринбосари:

и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:

и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:

и.ф.д., доцент Ф.А.Сафаров
PhD, доцент И.М.Пардаева
PhD, И.Ш.Эрназарова

Техник муҳаррир:

и.ф.н., проф. А.Н.Холиқулов

Корректор:

PhD, доц. С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

PhD Х.Н.Очилова

1 йилда 4 маротаба
чоп этилади.

Ўзбекистон худудида
тарқатилади.

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,
+998(97)913-74-40

факс: +998(366)231-12-53
эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти ректори, и.ф.д., профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва
инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти
ҳузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д.,
профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод
фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори, DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти, DSc

А.М.Каримова – СамИСИ профессори в.б., DSc

МУНДАРИЖА:

НАЗАРИЯ ВА МЕТОДОЛОГИЯ	
Кнарлик Карапетовна Арабян, Дилбар Хасановна Асланова, Мария Валерьевна Рубель Развитие предпринимательского мышления: опыт платформы системного развития «Бизнес созидание»	5
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Обид Мамаюнусович Пардаев Креатив иқтисодиёт индустриясининг мазмуни ва унинг назарий масалалари	10
Дилдора Собиржонова Джураева Пути повышения уровня жизни населения в Республике Узбекистан: теоретико-методологический анализ и практические рекомендации	19
G'olib Sultonmurodovich Mustafoyev, Sabina Baxtiyor qizi Xudoyberdiyeva Zamonaviy xalqaro iqtisodiy munosabatlarni shakllantiruvchi asosiy omillar	24
Аскар Хайдарович Джумаев Хулқ-атвор иқтисодиётининг қисқача мазмун-моҳияти, аҳамияти ва истиқболлари	28
Анвар Нематович Холиқулов Сервис фаолияти маданияти тушунчасининг назарий талқини	31
ИННОВАЦИЯ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ	
Комил Бахрамович Уразов, Мадина Шайманкуловна Хушмуродова Тенденции развития электронной торговли в Узбекистане	35
Dilafroz Marufovna Vofaxojayeva Tibbiyot turizmini rivojlantirishda raqamlashtirishning o'rnini	39
Наргиза Музафаровна Бабаева Инновацияларнинг Ўзбекистон иқтисодий ривожланишидаги роли	45
САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ	
Muxitdin Abduxamidovich Aynakulov Agroklasterni tashkiliy jihatdan optimallashtirish negizidagi kooperatsion aloqa usullari, yo'nalish va mexanizmlari	50
Umar Xudayberdiyev, Marifat Umarovna Xudoyberdiyeva O'zbekistonda go'sht yetishtirishdagi muammolar va ularning yechimi	53
Boburmirzo Botirovich Abduvaxobov Sutni qayta ishlash korxonalarida ta'minot zanjiri tizimining tashkiliy mexanizmini takomillashtirish	56
G'ayrat Ablaqulovich Ibragimov, Diyora O'tkir qizi Toshqulova, Shaxnoza G'ayrat qizi Ablakulova Oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishda suv resurslaridan foydalanishning o'rnini	60
Akhror Abdihakimovich Shermatov The importance of intellectual capital in manufacturing enterprises in the economy	64
Barno Asatullojevna Mardanova Sut mahsulotlari ta'minot zanjiri: muammolar, imkoniyatlar va yechimlar	69
Eldor Toshtemirovich Xamdorov, Shuhrat Saidahmadovich Sharifov O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish	74
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА СЕРВИС	
Munavvar Farxod qizi Axrorova Samarqand viloyatida tibbiy xizmatlarni davlat-xususiy sherikchiligi asosida takomillashtirishning istiqbollari	77
Sanjar Nasriddinovich Nazarov Raqamli iqtisodiyot sharoitida aloqa-axbarotlashtirish xizmatlarini tashkiliy mexanizmini takomillashtirish	82

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА СЕРВИС

Munavvar Farxod qizi Axrorova – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti tayanch doktoranti,
“Ipak Yo‘li” turizm va ma‘daniy meros xalqaro universiteti o‘qituvchisi

SAMARQAND VILOYATIDA TIBBIY XIZMATLARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKCHILIGI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHNING ISTIQBOLLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyalarini amalga oshirishda dolzarb masala bo‘lgan sog‘liqni saqlash tizimi rivojlantirishda “Davlat-xususiy sherikchilik” loyihalari asosida tibbiy xizmatlar sohasini takomillashtirish Samarqand viloyati misolida ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, Respublikada aholi farovonligini oshirish va iqtisodiyotni izchil rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etgan tibbiy xizmatlar sohasini rivojlantirish imkoniyatlari ilmiy asoslantirilgan.

Kalit so‘zlar. Xizmatlar sohasi, sog‘liqni saqlash tizimi, tibbiy xizmat, innovatsion iqtisodiyot, tibbiy xizmatlar sifati, tibbiy xizmatlarni modernizatsiyalash, ARIMA modeli.

Kirish. Sog‘liqni saqlash tizimlari har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining asosiy ustunlaridan biri bo‘lib, aholining sog‘lig‘ini saqlash bilan birga mehnat unumdorligi va inson kapitalining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida sog‘liqni saqlash sohasida keng ko‘lamli islohotlar boshlangan bo‘lib, ular infratuzilmani modernizatsiya qilish, tibbiy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini oshirish va davlat hamda xususiy sektorlar o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan.

Samarqand viloyati, aholi soni va urbanizatsiya darajasi bo‘yicha mamlakatning yetakchi hududlaridan biri sifatida mazkur islohotlarning strategik markaziga aylangan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28-sentabr 2023-yildagi PF-158-sonli “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risidagi¹ Farmoni asosida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyalarini amalga oshirishda tibbiy xizmatlar sohasining ahamiyati uslubiy, nazariy va amaliy asoslarini ko‘rsatib berilgan bo‘lib, yorqin sonlarda amaliy bajarilish mexanizmi ishlab chiqilgan.

Shu bilan birga respublikamiz olimlaridan professor Pardayev M.Q va professor Mirzayev Q.J.lar ham tibbiy xizmatlarning respublika iqtisodiyotini rivojlantirishdagi o‘rnini ilmiy asoslantirishgan bo‘lib ularning e‘tirof etishicha, “Tibbiy xizmat deyilganda mijozlarga (bemorlarga) to‘lov asosida ko‘rsatiladigan tibbiy xizmatlarni (tashxis qo‘yish, kasalliklarni profilaktika qilish, davolash-tiklash ishlarini) ma‘lum darajada narxlangan holda va ushbu narx zamirida barcha xarajatlarni qoplab foyda olish ko‘zda tutilgan, tibbiy xizmatlarga asoslangan tadbirkorlik faoliyati tushuniladi”².

O‘.D.Rajabovning doktorlik dissertatsiyasida yozilishicha, sog‘liqni saqlash: aholi sog‘lig‘ini saqlash va tiklashga, kasalliklar tarqalishining oldini olish, tibbiy vosita va preparatlar ishlab chiqish, tibbiyot xodimlari taqsimoti va ishchi kuchini kengaytirilgan takror ishlab chiqish, ijtimoiy muhitni yaxshilash va tibbiy madaniyatni targ‘ib etish kabi kompleks xizmatlar majmuidan iborat³.

Rus olimlaridan D.V.Rojkovning fikricha, sog‘liqni saqlash bu: ijtimoiy-iqtisodiy va tibbiy tadbirlar majmuidan iborat bo‘lib, uning magsadi har bir insonning va aholining sog‘lig‘ini tiklash va mustahkamlashga, ishlab chiqarishning ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlashga qaratilgan xizmatlardir⁴. Vasilenko N.V sog‘liqni saqlash har bir insonga sog‘lig‘i yomonlashganda tibbiy yordam ko‘rsatuvchi, uzoq umr ko‘rishini jismoniy va ruhiy quvvatlovchi, o‘zida siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, ilmiy, tibbiy, sanitariya-epidemiologik va madaniy xarakterdagi davlatning tadbirlar majmui ekanligini ta‘riflaydi⁵.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda Samarqand viloyatidagi tibbiy xizmatlarining

¹ PF-158-сон 11.09.2023. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida

² Mirzayev Q.J., Pardayev M.Q. “Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti”. O‘quv qo‘llanma. T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2014.

³ Rajabov O‘.D. “Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tibbiy xizmatlar bozorini takomillashtirish yo‘nalishlari” mavzusidagi dissertatsiya aftoreferati. 2023.

⁴ Рожков Владимир Дмитриевич - Журнал Экономика труда

⁵ Vasilenko N.V. “Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti”. Darslik. Moskva, 2020

rivojlanishini miqdoriy tahlil qilish uchun statistik prognozlash usuli qo'llanildi. Ma'lumotlar 2010-2024-yillar davomida yig'ilib, ARIMA modeli yordamida 2025-2031-yillar uchun prognozlar ishlab chiqilgan, bu prognozlar sog'liqni saqlash tizimi resurslarini samarali rejalashtirishda va kelajakdagi ehtiyojlarni aniqlashda foydali bo'lishi kutilmoqda. Tadqiqot tibbiy xizmatlar sohasini takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar. Hozirgi vaqtda Samarqand viloyati sog'liqni saqlash tizimi ko'p bosqichli yaxlit tizim sifatida shakllangan bo'lib, 2024-yil holatiga ko'ra, hududda jami 41 shifoxona, 16 ko'p tarmoqli poliklinika, 70 oilaviy poliklinika, 164 oilaviy shifokorlik punkti va 680 xususiy klinikalar faoliyat ko'rsatmoqda. Oxirgi yillar davomida ambulatoriya-poliklinika xizmati ko'rsatadigan muassasalar tarmog'i kengayib bormoqda. Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalari sonining ko'payishi ham ijobiy o'zgarishlardan biridir. Hududdagi tibbiyot muassasalarining asosiy qismi davlat mulki hisoblanadi, ammo so'nggi yillarda xususiy sektor ishtirokining kengayishi kuzatilmoqda. So'nggi yillardagi muhim o'zgarishlardan biri bu sog'liqni saqlash xizmatlarini ko'rsatish va moliyalashtirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining ortib borayotgan rolidir. DXSh modellarining qo'llanilishi xususiy investitsiyalarni jalb qilish, xizmat ko'rsatish shakllarini diversifikatsiyalash va davlat byudjetiga tushadigan bosimni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Bularning barchasi xizmat sifati va tengligini saqlab qolgan holda amalga oshirilmoqda. 2024-yil holatiga ko'ra, Samarqand viloyatida 7 ta davlat-xususiy sheriklik loyihasi faoliyat yuritmoqda, xususiy klinikalar soni esa so'nggi uch yil ichida deyarli ikki baravarga oshgan.

Bu ko'rsatkichlar Samarqand viloyatida tibbiyot sohasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilayotganini tasdiqlaydi. Davlat va xususiy sektorning faol hamkorligi, zamonaviy tibbiy jihozlar bilan ta'minlash va kadrlar tayyorlash tizimini yaxshilash orqali sog'liqni saqlash xizmatlarining sifatini yanada oshirish imkoni yaratilmoqda.

1-jadval

Samarqand viloyatida tibbiy xizmatlar va ulardan foydalanish holati¹ (2010-2024 yy.)

Yillar	Shifoxona muassasalar soni, birlik	Statsionarda davolangan bemorlar soni, ming nafar	Shifoxona muassasalaridagi o'rinlar soni, birlik	Ambulator poliklinikalar soni, birlik	Shifokorlar soni, nafar
2010	112	438,8	14200	577	6959
2011	111	457,3	14100	623	7017
2012	125	460,3	14200	629	6778
2013	97	436,3	12800	606	6906
2014	88	447,8	12400	565	7606
2015	91	499	13000	574	7263
2016	89	541	12900	589	8392
2017	90	563,2	13300	433	8817
2018	85	574,3	15000	428	8908
2019	99	592	13400	509	9663
2020	109	821,6	14800	507	9936
2021	120	622,7	17100	635	10473
2022	120	667,7	17300	639	11386
2023	125	673,9	17520	808	11988
2024	127	682,8	17725	768	12114
2024-yil 2010-yilga nisbatan, %	113,4	155,6	124,8	133,1	174,1
2024-yil 2019-yilga nisbatan, %	128,3	115,3	132,3	150,9	125,4
2024-yil 2023-yilga nisbatan, %	101,6	101,3	101,2	95,0	101,1

¹ Samarqand viloyati Statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Viloyatda shifoxona muassasalar sonining oshishi bevosita viloyat aholisi soni bilan bog‘liq bo‘lib, aholi soni o‘shish tendensiyaga ega (1-jadval). Shu o‘rinda, viloyatda Covid-19 pandemiyasidan oldin statsionarda davolangan bemorlar soni 592,0 ming nafarni tashkil etgan bo‘lsa, 2020-yilda bu ko‘rsatkich 821,6 ming nafarni tashkil etgan. Vaholanki, 2024-yil 2019-yilga nisbatan statsionarda davolangan bemorlar soni 115,3 foizga oshgan. Viloyatda shifoxona muassasalar soni bilan statsionarda davolanish o‘rinlari soni o‘rtasida bog‘liqlik bo‘lib, shifoxona muassasalar sonining oshishi statsionar davolanish o‘rinlar sonining oshishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Biroq, hududlarda ambulator poliklinikalar soni shifoxona muassasalarida statsionarda davolangan bemorlar soniga ham ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Ya‘ni, hududlarda bemorlar ambulator poliklinikalar xizmatlaridan foydalanishi bilan cheklanishi mumkin. Natijada, viloyatda 2024-yil: 2010-yilga nisbatan ambulator poliklinikalar soni 133,1 foizga, 2019-yilga nisbatan 150,9 foizga oshgan bo‘lsa, 2023-yilga nisbatan 5 foizga kamaygan. Viloyatda shifoxona muassasalari, undagi o‘rinlar va statsionarda davolangan bemorlar sonining oshishi shifokorlar sonining oshishiga ham ta‘sir ko‘rsatgan. Xususan, 2024-yil: 2010-yilga nisbatan shifokorlar soni 174,1 foizga, 2019-yilga nisbatan 125,4 foizga va 2023-yilga nisbatan 101,1 foizga oshgan. Umumiy olganda, viloyatda shifokor kasbiga ega bo‘lganlar soni o‘shish tendensiyasiga ega.

Tibbiy muassasalar va sog‘liqni saqlash xodimlari sonining oshgani kuzatilayotgan bo‘lsa-da, kelgusidagi ehtiyoj va imkoniyatlarni tizimli ravishda prognoz qilishda haligacha bo‘shliqlar mavjud. An‘anaviy rejalashtirish mexanizmlari ko‘pincha yetarli statistik asoslangan prognozlardan yiroq bo‘lib, bu esa xizmatlar ta‘minoti va aholi ehtiyoji o‘rtasida nomuvofiqliklarga olib kelmoqda. Sog‘liqni saqlash sohasida barqaror taraqqiyotni ta‘minlash uchun esa, xizmatlardan foydalanish, infratuzilmaga bo‘lgan talab va kadrlar resursini samarali rejalashtirishni ta‘minlaydigan zamonaviy prognozlash vositalari zarur.

Tadqiqot ishida 2010–2024-yillar davomida Samarqand viloyatida sog‘liqni saqlash xizmatlarining tarkibiy va miqdoriy rivojlanishini tahlil qilish, asosiy ko‘rsatkichlarning stasionarligini va bashoratga yaroqliligini Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi orqali baholash, 2025–2031-yillar uchun sog‘liqni saqlash xizmatlariga oid prognoz modellarini ARIMA (AutoRegressive Integrated Moving Average) yondashuvi asosida ishlab chiqish va hududiy sog‘liqni saqlash siyosati va rejalashtirishga ilmiy asoslangan takliflar ishlab amalga oshirildi. Mazkur tadqiqot nazariy hamda amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo‘lib, nazariy nuqtayi nazardan, u tibbiyot iqtisodiyoti va sog‘liqni saqlash xizmatlarini rejalashtirish sohasiga mintaqaviy kontekstdagi vaqtli qatorlar iqtisodiyoti (time-series econometrics)ni tatbiq etish orqali ilmiy hissa qo‘shadi. Amaliy nuqtayi nazardan esa, mahalliy va milliy darajadagi siyosat yurituvchilarga sog‘liqni saqlash tizimining moslashuvchanligini oshirish va resurslarni samarali taqsimlash uchun zarur empirik ma‘lumotlar va prognoz vositalarini taqdim etadi.

ARIMA (AutoRegressive Integrated Moving Average) modeli qisqa va o‘rta muddatli prognozlar uchun soddaligi va ishonchligi bilan ajralib turadi¹. Masalan, Wang va boshqalar (2019) o‘z tadqiqotlarida ARIMA modellaridan foydalanib bemorlar qabul soni, shifoxona o‘rinlari bandligi va inson resurslariga bo‘lgan ehtiyojlarni yuqori va past daromadli mamlakatlarda prognoz qilishgan. Ularning natijalari ARIMA modelining mavsumiylik, tendensiyalar va COVID-19 kabi kutilmagan siljishlar bilan tavsiflanadigan vaqtli qatorlar uchun ayniqsa foydali ekanini tasdiqlaydi. Bundan tashqari, ARIMA modeli mintaqaviy sog‘liqni saqlash rejalashtirishida ham samarali qo‘llanilmoqda. Jumladan, Hosseinifard va boshqalar (2018) Eronda ambulator tashriflarni prognoz qilishda ARIMA modelidan foydalangan hamda ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi orqali vaqtli qatorlarning stasionarligini tekshirish zarurligini ta‘kidlagan. Ushbu metodologiya Samarqand viloyati bo‘yicha olib borilgan ushbu tadqiqotning asosini tashkil qiladi. Shuningdek, sog‘liqni saqlashda inson resurslari (HRH – Human Resources for Health) muhim o‘rin tutishi haqida adabiyotlarda tobora ko‘proq e‘tibor qaratilmoqda. JSST (2020) tomonidan ta‘kidlanganidek, shifokorlar soni va ularning kasbiy tarkibi aholi ehtiyojlari va xizmatlar ulanishiga mos holda shakllantirilishi lozim. Dussault va

¹ [\(PDF\) Box-Jenkins Model for Forecasting Malaysia Life Expectancy](#)

Franceschini (2006) tomonidan olib borilgan empirik tadqiqotlar HRH talabini prognozlashda demografik, epidemiologik va xizmatlar ko'rsatkichlarini integratsiyalash zarurligini ko'rsatadi. Ko'p o'zgaruvchili modellar mavjud bo'lishiga qaramasdan, ayniqsa bir o'zgaruvchili vaqtli qatorlar asosida tahlil qilinayotgan holatlarda – masalan, Samarqandda shifokorlar sonining o'sishini prognozlashda – ARIMA modeli amaliy jihatdan samarali vosita sifatida tanlanmoqda.

Vaqt qatorlarini prognoz qilishda ARIMA modeli eng samarali yondashuv¹ bo'lib, qisqa muddatli bashoratlar uchun mo'ljallangan. ARIMA model butun sonli uchta strukturaviy parametrlar, qaysiki AR=p (qator avtoregressiyasining tartibi), I=d (qatorni stasionar qilish uchun hisoblash zarur bo'lgan ayirmaning tartibi), MA=q (qoldiq avtoregressiyasi) bilan aniqlanadi.

ARIMA(p,d,q) modeli funksiyasi quyidagicha ifodalaniladi:

$$Y_t = \phi_1 Y_{t-1} + \phi_2 Y_{t-2} + \dots + \phi_p Y_{t-p} + v_t - \theta_1 v_{t-1} - \dots - \theta_q v_{t-q}$$

Bunda: v_t – “oq shovqin” (white noise);

$Y_t - d$ - tartibli stasionar qator,

θ – siljuvchi o'rta qiymat parametri;

ϕ – avtoregressiya parametri.

Tuzilgan modelda eng ishonchli qiymatlarni aniqlashda AIC(Akaike information criterion) va BIC(Bayesian information criterion) test natijalari e'tiborga olindi. ARIMA modellarida beshta variantdan eng ishonchli qiymatlarni qabul qilish, qaysiki variantda AIC(Akaike information criterion) va BIC(Bayesian information criterion) tanlov mezonlariga ko'ra eng kichik qiymatga ega bo'lgan variant qabul qilindi².

Samarqand viloyatida 2031-yilda shifoxonalarda statsionarda davolangan bemorlar soni 804,1 ming nafarni tashkil etishi, 2024-yilga nisbatan 117,8 foizga oshishi tahlil natijalari ko'rsatmoqda (2-jadval). Stasionar davolangan bemorlar sonining oshishi shifoxona muassasalaridagi o'rindiqlar sonining oshishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Ya'ni, 2031-yil 2024-yilga nisbatan shifoxona muassasalaridagi o'rinlar soni 110,2 foizga oshishi prognoz qilinmoqda. Garchand, shifoxona muassasalaridagi o'rinlar soni statsionarda davolangan bemorlar soniga nisbatan o'sish sur'ati past bo'lsada, hududlarda ambulator poliklinikalar sonining oshishi ham kuzatiladi. 2031-yil 2024-yilga nisbatan hududlarda ambulator poliklinikalar

2-jadval

Samarqand viloyatida tibbiyot xizmatlar va ulardan foydalanishning 2031-yilgacha prognoz ko'rsatkichlari³ (2024-2031 yy.)

Yillar	Shifoxona muassasalar soni, birlik	Statsionarda davolangan bemorlar soni, ming nafar	Shifoxona muassasalaridagi o'rinlar soni, birlik	Ambulator poliklinikalar soni, birlik	Shifokorlar soni, nafar
2024	127	682,8	17725	768	12114
2025	127	709,1	18023	757	12 701
2026	128	724,9	18275	792	13 074
2027	129	741,5	18527	797	13 449
2028	130	756,7	18779	822	13 824
2029	130	773,2	19031	834	14 199
2030	132	788,8	19283	854	14 574
2031	133	804,1	19534	869	14949
2031-yil 2024-yilga nisbatan, %	104,7	117,8	110,2	113,2	123,4

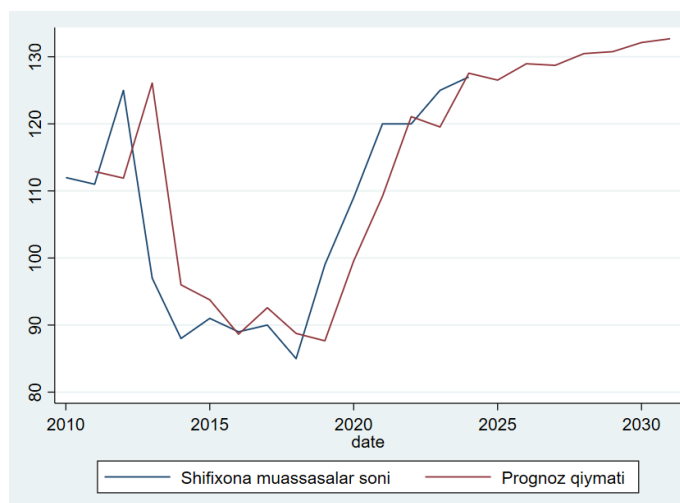
¹ Fattah, Jamal, et al. "Forecasting of demand using ARIMA model." International Journal of Engineering Business Management 10 (2018): 1847979018808673.

² Jain G., Mallick B. A study of time series models ARIMA and ETS //Available at SSRN 2898968. – 2017.

³ Samarqand viloyati Statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

soni 113,2 foizga, shifokorlar soni esa 123,4 foizga oshishini tahlil natijalari ko‘rsatmoqda.

Samarqand viloyatida shifoxona muassasalar sonining 2031-yilgacha prognoz qiymatlarining grafik ifodasi (1-rasm) ga ko‘ra, shifoxona muassasalari soni 2025-2031-yillar davomida o‘shish tendensiyasiga ega emas.

1-rasm. Samarqand viloyatida shifoxona muassasalar sonining 2031-yilgacha prognoz qiymatlari¹

Hukumat tomonidan olib borilayotgan tibbiyot xizmatlari sifat samaradorligini oshirish bilan bog‘liq chora-tadbirlar shifoxona muassasalari sonining keskin oshishini cheklashi mumkin.

Tadqiqotda kuzatilgan va prognoz qilingan tendensiyalar Samarqand viloyatida sog‘liqni saqlash salohiyatining izchil o‘shishini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, shifokorlar soni va xususiy tibbiyot muassasalari sonining keskin ortib borayotgani xizmatlar ko‘rsatishning kadrlarga tayangan va markazlashtirilmagan zamonaviy modellariga o‘tishni anglatadi. Bu esa xizmatlarga kirish imkoniyati va samaradorlikni oshirishga qaratilgan global yondashuvlar bilan uyg‘unlashadi.

2021–2024 yillar oralig‘ida xususiy klinikalar sonining 90,5% ga oshgani va 7 ta DXSh loyihasining ishga tushirilgani davlat va xususiy sektorlar o‘rtasidagi aralash tizimlar orqali xizmatlar bo‘shliqlarini to‘ldirish imkoniyatini ochmoqda. Bu jarayonlar O‘zbekiston sog‘liqni saqlash siyosatining davlat adolat va tenglikni, xususiy sektor esa samaradorlik va moslashuvchanlikni ta‘minlaydigan gibrid model sari harakatlanayotganini ko‘rsatmoqda.

Ushbu prognozlar quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha ayniqsa dolzarb ahamiyat kasb etadi:

- byudjet xarajatlarini rejalashtirish;
- infratuzilmani kengaytirish strategiyalari;
- tibbiy kadrlar rekrutingsi bo‘yicha maqsadlarni belgilash;
- ta‘minot zanjiri logistikasi (kasalxona o‘rinlari, uskunalari va boshqalar).

ARIMA modellariga asoslangan prognozlar barcha asosiy ko‘rsatkichlar bo‘yicha ehtiyotkorlik bilan, ammo ijobiy o‘shishni ko‘rsatmoqda. Bu esa Samarqandda zamonaviy, aralash va moslashuvchan sog‘liqni saqlash tizimiga o‘tish boshlanganini ko‘rsatadi.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagi tahlillar orqali Respublikamizda, jumladan Samarqand viloyatida tibbiy xizmatlarni rivojlantirishda quyidagi imkoniyatlar mavjudligi aniqlandi.

1. Tibbiy xizmatlar sohasida Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarini davom ettirish va kengaytirish orqali rivojlantirish.
2. Tibbiy xizmatlar sohasidagi investitsiyalarni ambulator va profilaktik xizmatlarga yo‘naltirish.
3. Sog‘liqni saqlash sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan kadrlarini rejalashtirish va ushlab qolish
4. Aniq ma‘lumotlarga asoslangan samarali boshqaruvni kengaytirish va takomillashtirish.

¹ Samarqand viloyati Statistika boshqarmasi ma‘lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Yuqoridagi tavsiyalar Samarqand viloyatining barqaror, chidamli va adolatli tibbiy xizmatlar tizimi sari bosqichma-bosqich o‘tishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023 yildagi PF-158-son Farmoniga ko‘ra tasdiqlangan “O‘ZBEKISTON — 2030” strategiyasi.
2. Pardayev M.P, Mirzayev Q. J., va boshqalar “Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti”. O‘quv qo‘llanma T: Iqtisod Moliya, 2014.
3. Polyakov I.V. [va boshqalar.]. Tibbiy sug‘urta sharoitida tibbiy xizmatlar marketing. Saratov, 1996.
4. Vasilenko N.V. “Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti”. Darslik. Moskva, 2020.
5. Fattah, Jamal, et al. "Forecasting of demand using ARIMA model." International Journal of Engineering Business Management 10 (2018): 1847979018808673.
6. Mahan M. Y., Chorn C. R., Georgopoulos A. P. White Noise Test: detecting autocorrelation and nonstationarities in long time series after ARIMA modeling //Proceedings 14th Python in Science Conference (Scipy 2015), Austin, TX. – 2015.
7. Jain G., Mallick B. A study of time series models ARIMA and ETS //Available at SSRN 2898968. – 2017.
8. Samarqand viloyati Statistika boshqarmasi ma’lumotlari.

<p>М.Ахророва</p> <p>Перспективы улучшения медицинских услуг в Самаркандской области на основе государственно-частного партнерства</p> <p>Аннотация. Целью исследования является изучение опыта Самаркандской области по совершенствованию сектора медицинских услуг на основе проектов «Государственно-частного партнерства» в развитии системы здравоохранения, что является актуальным вопросом в реализации стратегии социально-экономического развития страны. В статье научно обоснованы возможности развития сферы медицинских услуг, которая стала важным фактором повышения благосостояния населения и последовательного развития экономики республики.</p> <p>Ключевые слова: сфера услуг, система здравоохранения, медицинская услуга, инновационная экономика, качество медицинских услуг, модернизация медицинских услуг, модель ARIMA.</p>	<p>М.Ахророва</p> <p>Prospects for improving medical services in Samarkand region on the basis of Public-Private Partnership</p> <p>Abstract. The purpose of the research is to consider the current issue of the country's socio-economic development strategies in the development of the healthcare system, which is an urgent issue in the implementation of public-private partnership projects, using the example of the Samarkand region. This article scientifically substantiates the possibilities of developing the medical services sector, which has become an important factor in improving the well-being of the population and the sustainable development of the economy in the Republic.</p> <p>Keywords: service sector, healthcare system, medical service, innovative economy, quality of medical services, modernization of medical services, ARIMA model.</p>
--	--

Sanjar Nasriddinovich Nazarov – SamISI mustaqil izlanuvchisi

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ALOQA-AXBAROTLASHTIRISH XIZMATLARINING TASHKILY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Аннотасија. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida aloqa-axborotlashtirish xizmatlarining ahamiyati, ularni samarali tashkil etishning zarurati va mavjud muammolar tahlil qilingan. Xususan, mamlakatimizda aloqa-axborotlashtirish tizimining holati o‘rganilib, tashkiliy mexanizmlarini yaratish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, aloqa-axborotlashtirish xizmatlari, tashkiliy mexanizm, xizmatlar sifati, iqtisodiy samaradorlik, raqamli transformatsiya.

Kirish. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot jahon miqyosida iqtisodiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanmoqda. Yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tez sur‘atlar bilan rivojlanishi davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida tub o‘zgarishlarni yuzaga

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

19.05.2025 йилда теришга берилди. 06.06.2025 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 14,6. Ҳисоб-нашриёт
табағи 13,75. Адади 100 нусха. Буюртма № 0036А/25

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2025.